

Sillat menneisyyden ja nykyisyyden välillä: Historian opettajien kokemuksia paikallishistorian opetuksesta ja paikallisten opetussuunnitelmien haasteista

NOORA NAMPAJÄRVI

noora.nampajarvi@ulapland.fi

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta/kulttuurihistoria, Lapin yliopiston harjoittelukoulu

Tiivistelmä

Artikkeli tarkastelee historianopetuksen haasteita ja perusopetuksen paikallisten opetussuunnitelmien toimivuutta Lapin alueella. Tutkimuksen kohteena ovat historianopettajien käsitykset paikallishistorian opetuksesta. Lähdeaineisto koostuu kahdeksan historian opettajan puolistrukturoiduista haastatteluista. Tutkimus osoittaa, että paikallishistorian opetus lisää oppilaiden motivaatiota ja auttaa heitä ymmärtämään entistä paremmin kansallista ja globaalia historiaa. Opettajat kohtaavat kuitenkin haasteita epäselvien tai puutteellisten paikallisten opetussuunnitelmien vuoksi. POPS14:n ohjeet eivät ole välittyneet riittävästi paikallisiin opetussuunnitelmiin: Opettajien oma kiinnostus, historiakäsitykset ja asiantuntemus vaikuttavat ratkaisevasti paikallisten näkökulmien huomioimiseen. Tutkimustuloksista herää kysymys, mitkä ovat opettajien subjektiivisten käsitysten vaikutukset oppilaiden henkilökohtaisten identiteettien rakentumiseen. Tutkimus ehdottaa lisää täydennyskoulutusta ja resursseja paikallishistorian opetukseen ja paikallisten opetussuunnitelmien laadintaan.

Avainsanat

paikallinen opetussuunnitelma, historiakäsitykset, historian didaktiikka, paikallishistoria, Lappi

Bridges Between Past and Present: Experiences of History Teachers on Teaching Local History and the Challenges of Local Curricula

Abstract

The article examines the challenges of history teaching and the effectiveness of local curricula in basic education in the Lapland region. Using a hermeneutic approach, the study focuses on history teachers' perceptions of teaching local history. The source material consists of semi-structured interviews with eight history teachers. The study shows that teaching local history increases students' motivation and helps them better understand national and global history. However, teachers face challenges due to unclear or insufficient local curricula. The guidelines from the National Core Curricula for Education have not been adequately integrated into local curricula. Teachers' personal interest and expertise play a crucial role in incorporating local perspectives. The findings raise questions about the impact of teachers' subjective views on the development of students' personal identities. The study suggests the need for more in-service training and resources for teaching local history and developing local curricula.

Keywords

local curriculum, conceptions of history, history didactics, local history, Lapland

Johdanto

Historianopettaminen on moniulotteinen prosessi, jossa menneisyyttä analysoidaan tueksi nykypäivän ymmärtämisen ja tulevaisuuden odotusten hahmottamiseen (Rüsen 2012a). Historiallisen ajattelun taidon omaksuminen voi tarjota oppilaille paitsi syvällisiä oivalluksia nykyhetkestä, myös välineitä tulevaisuuden valintojen ja toimien tekemiseen (Rüsen 2012b, Seixas 2012). Toisin sanoen nämä taidot auttavat oppilaita hahmottamaan sitä, miten nykyisyys on rakentunut ja miten erilaiset tulevaisuuden skenaariot voivat muotoutua. Opettajien käsitykset paikallishistoriasta nousevat opetuksessa erityiseen asemaan, sillä niiden avulla voidaan luoda siltoja oppilaiden henkilökohtaisen elämän, perheen ja suvun historian sekä heitä ympäröivän yhteisön välille samalla, kun opetetaan laajempia historiallisia kokonaisuuksia ja globaaleja tapahtumia (Rantala 2010, Asunmaa 1994). Paikallishistorian näkökulmat tarjoavat oppilaille mahdollisuuksia ymmärtää laajemmin omaa paikkaansa maailmassa, *eivätkä historian kehityslinjat jää kaukaisiksi historian ilmiöiksi, vaan maailmanhistoriaa ymmärretään suomalaiseen paikalliseen yksilöön ja yhteisöön vaikuttavana.*

Tällaisen moniperspektiivisen lähestymistavan tärkeys korostuu erityisesti nykyisessä, digitalisaation täyttämässä yhteiskunnassa, jossa globaali ja paikallinen vuorovaikutus ovat jatkuvasti läsnä. Opetuksessa keskittyminen ainoastaan yhteen historialliseen näkökulmaan ei välttämättä johda virheelliseen informaatioon. Se voi kuitenkin johtaa yksipuoliseen kuvaan maailmasta ja siten vähentää tiedon pitkäaikaista arvoa ja luotettavuutta (Rantala & Ahonen 2015). Opettajien haasteena onkin löytää tasapaino näiden historian mikro- ja makrotasojen välillä ja tarjota merkityksellisiä oppimiskokemuksia, jotka auttavat oppilaita ymmärtämään omaa paikkaansa maailmassa, jossa menneisyys ja nykypäivä ovat läsnä.

Perusopetuksen opetussuunnitelma (POPS14) on normiohjaava asiakirja, jolla valtio pyrkii asettamaan yhtenäiset periaatteet ja raamit opetukselle Suomessa (Apple 2012; Rantala & Ahonen 2015). Samalla se kuitenkin jättää paikallisten painotusten tekemisessä huomattavan vastuun koulutuksenjärjestäjille paikallisten opetussuunnitelmien laadinnassa ja antaa niiden jalkauttamisessa opettajille laajan pedagogisen toimivallan (Vitikka & Rissanen 2019). Paikallishistoria puolestaan kirjataan alueellisiin, kunta- tai koulukohtaisiin opetussuunnitelmiin (Opetushallitus 2014). Koska opettajilla on laaja pedagoginen vapaus, heidän suhtautumisensa paikallishistorian opetukseen on jopa ratkaisevan tärkeää sille,

miten se käytännössä toteutetaan. Pedagogisella vapaudella voidaan puolestaan katsoa olevan myös laajempaa yhteiskunnallista merkitystä. Pienellä paikkakunnalla yksi aineenopettaja voi käytännössä opettaa oppiainettaan koko ikäluokalle.

Lapin alue, oman rikkaan pohjoisen kulttuurihistoriansa ja ainutlaatuisten paikallisten identiteettiensä myötä, tarjoaa erityisen kontekstin paikallishistorian opetukselle (Kontio 1999; Satokangas 2010). Lapin maakunnan historian opetussuunnitelmista tehty tutkimus (Nampajärvi 2024) tarjoaa kriittisen tarkastelun siitä, miten paikallishistorian opetus on Lapissa integroitu perusopetuksen historian opetussuunnitelmiin. Vaikka POPS14 ohjeistaa ”tukemaan opetuksessa oppilaiden oman identiteetin kehittymistä” ja ”kiinnittämään keskeisissä sisältöalueissa huomio oman perheen, paikkakunnan ja lähialueen historiaan soveltuviin kohdissa”, tutkimus paljastaa, että käytännössä Lapin historian opettajat voivat kohdata vaikeuksia paikallishistorian sisältöjen tuomisessa opetukseen. Asiaan vaikuttaa paitsi epäselvä ohjeistus mutta myös se, että kysymys paikallishistorian painopisteistä voi olla poliittisesti latautunut.

Vastaan artikkelissani seuraaviin tutkimuskysymyksiin: Miten eri puolilla Lappia työskentelevät opettajat suhtautuvat paikallishistorian opetukseen, millaisia haasteita he kohtaavat ja miten paikallinen opetussuunnitelma tukee heidän työtään?

Teoreettinen lähestymistapa ja lähdeaineisto

Tarkastelen artikkelissani historian opettajien käsityksiä historianopetuksen haasteista sekä paikallisten opetussuunnitelmien toimivuudesta. Historiakäsitykset muodostuvat akateemisen tutkimuksen ja virallisten historiatulkintojen lisäksi myös epävirallisen historiakulttuurin kautta. Opettajien käsitykset paikallishistorian merkityksestä ovat rakentuneet laajassa yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa ympäristössä, jossa menneisyyden tulkintoja luodaan, kierrätetään ja muokataan jatkuvasti (Kalela 2001; Kortti, Viita-aho, Mähkä & Marti 2024). Opettajat valitsevat historiakäsitystensä pohjalta millaisia asioita he nostavat paikallishistoriasta opetettavaksi. Kulttuurihistoriallisessa tutkimuksessani on hermeneuttinen intressi, jossa korostuvat historiallisen ymmärryksen merkitys ja vuoropuhelu tekstin ja tulkitsijan välillä. Hermeneuttisessa tutkimusotteessa ymmärryksen kehittyminen tutkittavista ilmiöistä on dynaaminen prosessi

(Gadamer & Nikander 2004; Ollitervo 2012; Saarinen 2005). Teen tulkintaa ja merkitysten jäljittämistä usealla tasolla samaan aikaan (Ollitervo 2003) ja muodostan induktiivisen päättelyn avulla kokonaiskuvan opettajien käsityksistä paikallishistorian opettamisesta.

Lähdeaineistoni koostuu kahdeksasta Lapin alueella työskentelevän historianopettajan puolistrukturoidusta yksilöhaastattelusta. Menetelmäni mahdollistaa haastattelujen rakentumisen tiettyjen, etukäteen määriteltyjen teemojen varaan ilman tiukkaa sitoutumista ennalta laadittuihin kysymyksiin. Näin haastateltavat pääsevät tuomaan esille omia näkemyksiään ja kokemuksiaan monipuolisesti ja vapaasti (van den Berg 2007; Hirsjärvi & Hurme 2009).

Tutkimushenkilöiden ajatuksia ei käsitellä pelkästään yksittäistapauksina, vaan niistä pyritään lähilukemisen keinoin etsimään erilaisia teemoja, jotka yhdistävät haastatteluaineistoja (Salmi 2022). Tutkimukseni voi tarjota tulevien opetussuunnitelmien tekijöille tietoa siitä, miten paikallisia opetussuunnitelmaprosesseja voisi kehittää ja mitä seikkoja tulisi ottaa huomioon historian oppiaineen paikallisissa painotuksissa. Vaikka tutkimukseni kohdistuu erityisesti Lapin alueeseen, sen tulokset voivat tarjota laajempiakin näkökulmia historian paikallisen opetussuunnitelmatyön haasteista.

Epistemologisesti hermeneuttinen lähestymistapa asettaa tässä tutkimuksessa tutkijan ja haastateltavan samalle tasolle, jolloin molemmat osapuolet jakavat henkilökohtaista kokemusta tutkittavasta aiheesta. Oma tutkijapositioni on muodostunut 20 vuoden kokemuksella lappilaisena historianopettajana ja paikallisen historian opetussuunnitelman laatijana. Puolistrukturoidussa haastattelumenetelmässä tutkimushenkilöt pystyivät vaikuttamaan haastattelun kulkuun ja ohjaamaan keskustelua heille merkityksellisiin aiheisiin.

Tutkimuksen toteutus

Haastattelukutsut lähetettiin sekä Lapin Historian Opettajat ry:n jäsenille että koulujen rehtoreille, jotka edelleen välittivät ne opetushenkilökunnalleen. Haastatteluaineiston kerääminen tapahtui keväällä 2024, ja siihen osallistui kahdeksan historian opettajaa. Heidät on litterointivaiheessa anonymisoitu koodeiksi N1—N8. Heidän työkokemuksensa vaihteli viidestä kahteenkymmeneenyhdeksään

vuoteen, ja opettajat edustivat eri kouluasteita alakoulusta yliopistoon. Haastatteluhetkellä kaikki kuitenkin työskentelivät perusopetuksessa. Kaikilla haastateltavilla oli historian aineenopettajan pätevyys lukuun ottamatta yhtä opettajaa. Eri puolilla Lappia työskentelevistä haastateltavista kolme määritteli itsensä joko eteläsuomalaiseksi tai pohjoissuomalaiseksi. Neljä haastateltavaa ilmoitti vahvan identifioitumisen lappilaiseen kotiseutuunsa, ja yksi haastateltavista määritteli identiteettinsä ensisijaisesti peräpohjalaiseksi.

Haastattelujen ensimmäisessä osassa opettajat käsittelivät kokemuksiaan paikallisesta opetussuunnitelmasta ja ilmaisivat toiveitaan tulevista opetuksen ohjausteksteistä. Toisessa haastatteluosassa keskustelimme niistä paikallishistorian aiheista, joita opettajat korostavat opetuksessaan. Lisäksi pohdimme, kuinka merkityksellisenä he pitivät niiden opetusta. Kolmannessa osassa kysyin opettajien henkilökohtaisen identiteetin vaikutuksesta heidän opetustyöhönsä ja sitä, millaista vahvuutta heidän oma identiteettinsä tuo paikallishistorian opetukseen.

Onko paikallishistorian opettaminen tärkeää?

Sata vuotta sitten kansakouluissa opetettiin oppiainetta nimeltä kotiseutuoppi. Sen tarkoituksena oli kasvattaa oppilaissa kotiseuturakkautta. Nuoren valtion opetussuunnitelmat tähtäsivät siihen, että lapset ja nuoret kasvaisivat kansalliseen identiteettiin samaistuviksi aikuisiksi. Vuosikymmenten myötä paikallishistorian opetukseen liittyvät vaatimukset hiipuivat opetussuunnitelmissa, mutta esimerkiksi toisen maailmansodan jälkeen monet kunnat tuottivat ns. pitäjäkirjoja, joita voitiin käyttää historianopetuksen tukena. 1980-luvulla Meksikon kulttuuripoliittisessa julistuksessa kehoitettiin tekemään maailmanlaajuisesti työtä paikallisen kulttuurin hyväksi, mikä näkyi paikalliskulttuuria koskevan lähestymistavan leviämisenä myös osaksi Suomen koulujen historianopetusta (Asunmaa 1994). 2000-luvulla kotiseudun historian yksityiskohtia ei enää erikseen korosteta valtakunnallisissa opetussuunnitelmissa (Rantala 2010).

Paikallishistoriaa kuitenkin opetetaan nykykouluissa aktiivisesti, mikä käy ilmi haastateltavieni selkeästä ja yhteneväisestä vastauksesta otsikon kysymykseen: Paikallishistorian opettaminen koettiin ensiarvoisen tärkeänä (N1-N8). Toisin sanoen opettajien historiakäsitykset korostavat paikallishistorian roolia historianopetuksessa, mikä ilmentää heidän ymmärrystään menneisyydestä

monitasoisena ilmiönä. Haastatteluaineistoni vahvistaa, että suomalaisen historianopetuksen perinne, jossa paikallishistoriaa käytetään opetuksen lähtökohtana, asioiden konkretisoijana, innostuksen herättäjänä ja historian taitojen harjoitteluvälineenä (Rantala 2010), on säilynyt vahvana.

Haastateltavat korostivat, että lähialueen historiantuntemuksen syventäminen lisäsi huomattavasti oppilaiden motivaatiota historian oppiaineessa (N1-N8). Lisäksi he toivat esille, että globaalien tapahtumien käsittely paikallistasolla herätti kiinnostusta erityisesti niissä oppilaissa, jotka yleensä kohtaavat vaikeuksia lukuaineissa (N7). Paikallishistorian opettaminen koettiin keinona tuoda konkretiaa ilmiöihin ja käsitteisiin, jotka muuten saattaisivat jäädä kaukaisiksi oppilaiden kokemusmaailmasta (N1-N8). Pedagoginen valinta paikallishistorian korostamisesta opetuksessa kertoo opettajien historiakäsitysten painottavan konkretiaa ja henkilökohtaisuutta.

Analyysini osoittaa, että opettajien historiakäsityksiin kuuluu myös näkemys historianopetuksen identiteettiä vahvistavasta roolista. Useat opettajat olivat havainneet, että oppilaat ”heräsivät” lappilaiseen identiteettiinsä ja kiinnostuivat tutkimuksellisista oppimistavoista sellaisten tehtävien kautta, joissa käsiteltiin paikallishistoriaa ja heidän perheidensä historiaa (N2; N3; N4; N7; N8). Tämän havainnon vahvistaa myös Sirkka Ahosen (1998) tekemä tutkimus, jossa nuorten todettiin olevan kiinnostuneita tutkimaan omaa sukuaan ja lähiyhteisönsä historiaa. Samanlaisiin tuloksiin päätyi Pilvi Torsti (2012) tutkimuksessaan, jossa kartoitettiin suomalaisten historiatietoisuutta. Tutkimuksessa ilmeni, että alle 30-vuotiaat olivat kiinnostuneita historiasta erityisesti, kun sitä tarkasteltiin oman perheen näkökulmasta.

Lähdeaineistossani yksi haastateltava mainitsi, että oppilaiden tullessa tietoisemmiksi lähialueensa historiasta, he alkoivat kuvailla itseään voimakkaammin kyseisen paikkakunnan asukkaina (N8), mikä viittaa heidän kasvavaan paikallisidentiteettiinsä. Kahdessa haastattelussa opettajat toivat esille, kuinka tärkeää oppilaille oli havaita, että myös pohjoisen pieniltä paikkakunnilta on mahdollista lähteä maailmalle tekemään suuria asioita ja olemaan tapahtumien keskipisteessä. Heidän mukaansa tämä havainto oli lisännyt oppilaiden itsetuntoa ja ylpeyttä omista juuristaan (N3; N5). Lähdeaineistosta tekemiäni havaintojen perusteella historiaa voidaan edelleen pitää oppiaineena, joka paikallishistorian oppimisen avulla tukee oppilaiden henkilökohtaisen identiteetin muodostumista.

Paikallishistorian soveltamisesta

POPS14:n ohjeistus, joka kehottaa kiinnittämään keskeisissä sisältöalueissa huomion oman perheen, paikkakunnan ja lähialueen historiaan soveltuvissa kohdissa, herätti vaihtelevia reaktioita tutkimushenkilöissäni. Yksi haastateltavista ymmärsi ohjeistuksen niin, että hänen tulisi opettaa oman sukunsa historian kautta paikallishistoriaa oppilailleen (N2). Toinen opettaja koki raskaaksi ajatuksen, että jokaisessa opetettavassa aiheessa pitäisi etsiä jokin keinotekoinen yhteys oman lähialueen historiaan (N6). Usean opettajan toive lisäkoulutuksesta ja valmiista opetusmateriaaleista osoittavat halua syventää historiatietämystä, mutta myös tarvetta kokea opetussuunnitelman ohjeistus selkeänä ja käytännössä toteutettavana paikallishistorian opettamisen osalta (N1; N2; N4–N7). Opettajat kävivät jatkuvaa vuoropuhelua puutteellisten paikallisten opetussuunnitelmien kanssa ja tulkitsivat ohjeita omien kokemustensa, historiakäsitystensä ja koulutustaustansa pohjalta.

Kaksi haastatelluista ei välttämättä kaivannut tarkempia kirjauksia paikallisiin opetussuunnitelmiin. He kokivat ohjeistuksen hyvänä, koska siinä tavallaan luotetaan opettajien ammattitaitoon. Opettajien pedagoginen vapaus valita opetuksen painopisteet koettiin hyvänä (N3; N5). Yksi haastateltava ilmaisi huolensa paikallishistorian opetuksen toteutumisesta. Hän oli pohtinut POPS14:n ohjeistusta ja sitä, että paikallisessa opetussuunnitelmassa kehoitettiin ainoastaan ”mahdollisuuksien mukaan” yhdistämään globaalit tapahtumat paikalliseen kontekstiin (N8). Haastatelluista ilmeni jännite opettajien pedagogisen vapauden ja vastuuntunnon välillä. Osa koki opetusmenetelmiin liittyvän valinnanvapauden positiivisena, mutta toisille sama asia näyttäytyi kannustuksen puutteena. Hermeneuttisesti tulkittuna huomio osoittaa, miten ohjeistukset voidaan ymmärtää eri tavoin ja miten niiden vaikutus opettajien ammatti-identiteettiin ja työetiikkaan vaihtelee.

Haastateltavat toivat esille jännitteen päättöarvioinnin kriteerien, POPS14:n ja käytännön luokkatyöskentelyn välillä. Esimerkiksi N7 kritisoi sitä, että opetussuunnitelmassa annettua tavoitetta T1 ei arvioida lainkaan. Tämän tavoitteen mukaan opettajan tulisi ohjata oppilasta kiinnostumaan historiasta tiedonalana ja identiteettiä rakentavana oppiaineena (Opetushallitus 2014). Haastateltavat liittivät paikallishistorian opettamisen nimenomaan tähän POPS14:n tavoitteeseen. Opettajien antaman kritiikin voi tulkita ilmentävän itsereflektiota, jossa

opettajat arvioivat omaa tehtäväänsä suhteessa POPS14:ssä annettuihin tavoitteisiin ja päättöarvioinnin kriteereihin.

N7:n korostama paikallishistorian yhteys kansalliseen kertomukseen toi esille historiakäsitysten narratiivisen ulottuvuuden. Haastateltava tarkasteli paikallishistoriaa oppilaiden henkilökohtaisen ja yhteisöllisen identiteetin rakentajina, mikä heijastaa historiakäsitystä, jossa menneisyys nähdään keinona ymmärtää nykyisyyttä ja omaa paikkaa yhteiskunnassa (Kalela 2001). Hän koki paikallishistorian tarjoavan mahdollisuuden tukea oppilaiden henkilökohtaisen identiteetin kasvua paikallisista lähtökohdista. Haastateltava mainitsi, että opetussuunnitelmassa paikallishistorian rooli ei ole riittävän selvästi määritelty, ja ilmaisi huolensa siitä, että paikallishistoria ja sen tarjoamat ulottuvuudet jäivät opetussuunnitelmissa marginaaliseen asemaan. Tämä jännite voi kuvastaa opettajan pyrkimystä löytää tasapaino kansallisen yhtenäisyyden ja paikallisen erityisyyden välillä.

Opetussuunnitelmien haasteet ja mahdollisuudet Lapin paikallishistorian opetuksessa

Lähdeaineistostani kävi ilmi, että POPS14:n mukainen paikallishistorian opettaminen vaatii opettajalta merkittävästi taustatyötä. Haastateltavieni mukaan kustantajien tarjoamat opetusmateriaalit eivät tue historian opettajien työtä Lapin paikallishistorian opetuksessa (N1–N8). Heidän mukaansa pohjoinen näkökulma puuttuu lähes täysin yläkoulun oppikirjoista, ja osa paikallisista opetussuunnitelmista ei ohjeista tai ohjeistaa epäselvästi lähialueen historian opettamiseen (N2–N8). Anssi Paasin (1998) mukaan historian oppikirjat voidaan nähdä ikään kuin kansakunnan peleinä. Niistä voidaan päätellä, millainen kuva kansasta ja kansallismielisyydestä on pyritty antamaan.

Osa tutkimushenkilöistäni kyseenalaisti, miksi oppikirjoissa käsitellään Pohjois-Amerikan alkuperäiskansoja hyvinkin yksityiskohtaisesti, mutta saamelaisen historiaan liittyviä aineistoja ei ole saatavilla. Yksi haastateltavista ihmetteli, miksi oppikirjassa on tietoa siitä, kuinka biisoneista hyödynnettiin kaikki mahdollinen esimerkiksi käyttämällä hännätkin karpäslätkinä. Hän piti *hassuna* sitä, että oppikirjassa kerrotaan Pohjois-Amerikan alkuperäiskansojen tavoista hyödyntää biisoneita elinkeinonaan, mutta poronhoidosta ei mainita sanallakaan

(N6). Opettajien kriittinen suhtautuminen oppikirjojen tarjoamaan valtaväestön historiakertomukseen ilmentää historiakäsitystä, jossa pyritään haastamaan yksi-puolinen kuva menneisyydestä ja tuomaan monipuolisempi näkökulma paikallishistoriaan.

Aikaisempi tutkimus osoittaaakin, että jos oppimateriaaleista puuttuu vähemmistöjen historia, silloin kyseisen aiheen opettamisessa korostuvat opettajan tietomäärä ja kiinnostus. Tämä vaikuttaa siihen, millaista tietoa nuorille välitetään marginaalissa olevista väestönosista, ja siihen, miten heidät nähdään osana kansallisen historian narratiivia (Hakoköngäs, Sakki, Kello, Pirttilä-Backman & Salapuro 2019).

Haastateltavien kiinnostus paikallishistoriaan vaikutti merkittävästi heidän tapaansa integroida alueen menneitä tapahtumia ja henkilöhistorioita opetuksensa. Yksi haastateltava ilmaisi, että hän voisi käsitellä kaikki yläkoulun historian aiheet paikallishistorian kautta, lisäten leikkisästi, että globaalit tapahtumat voisi sitten liittää opetukseen vain anekdootteina (N8). Useimmat opettajat käyttivät omia vahvuusalueitaan lähiseudun historian opetuksessa. Monet haastateltavat mainitsivat hyödyntävänsä paikallishistoriaa säännöllisesti tunnin elävöittämiseen (N2; N4; N5; N7).

- - vaikkapa puhuttiin 20-luvusta, kun tuli autoja. Ensimmäinen auto, kun on tullut [omalle paikkakunnalle], niin se on lähetetty tänne jokiveneellä sauvottu ylös, ku ei ollut teitä. Rikas poroisäntä tilas sen ja se vietiin pellolle ja purettiin laatikosta osat esille ja ilman ohjeita kasasivat sen poromiehet keskenään ja sitten pellolla ajoivat ympyrää Fordilla. Siinä sellainen hauska tarina siitä, kun [omalle paikkakunnalle] tuli ensimmäinen Autobiili aikanaan 20-luvulla. - -. Se oli statussymboli, piti osoittaa erityisesti kirkonkylän herroille, että sivukylässäkin osataan. (N7)

Merkittävänä esimerkkinä pohjoisen näkökulman puuttumisesta opetusmateriaaleissa haastateltavani nostivat esiin Lapin sodan. Heidän mukaansa osa oppikirjoista ei mainitse aihetta lainkaan, ja ne oppikirjat, jotka viittaavat siihen, tekevät sen vain lyhyesti muutamalla lauseella (N2-N8). POPS14 ei ohjeista opettamaan talvi- eikä jatkosotaa, vaan toiseen maailmansotaan viitataan sisältötavoitteessa S4 ”Suurten sotien aika” (Opetushallitus 2014). Tämä linjaus on merkittävä, sillä se antaa opettajille vapauden rakentaa opetuksensa haluamastaan näkökulmasta (Marti 2024).

Kymmenen Lapin maakunnan seitsemästätoista paikallisesta opetussuunnitelmasta ohjaa opettamaan Lapin sota (Nampajärvi 2024). Haastateltavieni mukaan erilaisten lähdemateriaalien saatavuus mahdollisti aiheen opettamisen, vaikka se puuttuikin oppikirjoista. He kokivat kuitenkin materiaalien kokoamisen olleen työlästä ja aikaa vievää (N2; N3; N4; N6; N7; N8). Heidän toiveenaan oli, että Lapin sodasta olisi tarjolla jotakin valmista oppimateriaalia.

Haastateltavien omien sukujen historia vaikutti Lapin sota-ajan käsittelyyn. Osaa opettajista sotatapahtumat koskettivat läheisesti omien isovanhempien kautta, ja he hyödynsivät näitä narratiiveja opetuksessaan. Eräs haastateltava pyysi oppilaita vertaamaan sotaä edeltävää kuvaa papastaan armeijassa sodan jälkeen otettuun kuvaan. Kuvasta näkyi, kuinka *pappa oli muuttunut parissa vuodessa pehmeäposkisesta pojasta tappajan näköiseksi* (N2). Opettaja kertoi hyödyntävänsä pappansa tarinaa kuvaamaan sodan traumatisoivaa vaikutusta sen kokeneeseen ikäpolveen. Haastatellun kertomus kuvaa historiakäsitystä, joka painottaa menneisyyden inhimillistä ja henkilökohtaista ulottuvuutta (Immonen 1996). Papan tarina voi auttaa oppilaita ymmärtämään historian vaikutusta yksilöihin ja yhteisöön.

Lapin sota on jättänyt syvät jäljet maakunnan fyysiseen rakennusympäristöön ja lappilaiseen mielenmaisemaan (Tuominen & Löfgren 2018). Lappi kärsi sodan aikana erittäin pahoja tuhoja. Esimerkiksi silloisen Lapin läänin rakennuskannasta poltettiin lähes puolet (Kulju 2013). Evakosta kotiin palaavia odottivat usein vain hiillostuneet rauniot entisten kotipihapiirien paikalla. Saamelaisille tuhoutuneet asuinpaikat katkaisivat yhteyden aineelliseen kulttuuriin ja evakkomatkalla omaksutut suomalaiset tavat sulautuivat heidän omaan kulttuuriperintöönsä (Lehtola 2016).

Kulttuurinen trauma on ilmiö, jossa tietyn tapahtuman tulkinnat aiheuttavat kollektiivista järkytystä ja vaikuttavat yhteisön identiteettiin. Tämä trauma ei synny pelkästään itse tapahtumasta, vaan kehittyy siitä, miten yhteisö kokee ja käsittelee tapahtuman merkityksen (Kivimäki 2018). Sekä kasvatuksella että kouluopetuksella on ollut tärkeä rooli sota-ajan aiheuttamien haavojen paikkajana Lapissa (Tuominen & Löfgren 2018).

Lähdeaineistostani voi tulkita, että haastattelemani historianopettajat tiedostivat Lapin sodan aiheuttaman trauman työstämisen edelleen jatkuvan oppiaineessaan. Haastateltavieni historiakäsityksissä näkyi erityisen vahvana halu opettaa

aihetta lappilaisista lähtökohdista. He näkivät historian opettajat sota-ajan materiaalisen ja henkisen kulttuurin siirtäjinä (N2–N7). Tästä näkökulmasta tarkasteltuna voi todeta, että tutkimushenkilöni kritisoivat opetussuunnitelmia sekä oppikirjoja siitä, että ne olivat unohtaneet pohjoisen näkökulman (N3; N5; N7; N8). Tämä jännite liittyy laajempaan kysymykseen siitä, kuka määrittelee historiallisen narratiivin ja miten mentaaliseen, maantieteelliseen sekä yhteiskunnalliseen marginaaliin joutuneet tapahtumat saadaan osaksi kansallista muistia (Tuominen 2010).

Paikallishistorian opettamisen haasteellisuus käy ilmi siitä, että kaikki tutkimushenkilöni kertoivat joutuneensa perehtymään laajasti työskentelypaikkakuntansa paikallishistoriaan eri lähteitä käyttäen. Tämä työ koettiin yhtäältä olennaiseksi osaksi historianopettajan ammattia ja osittain myös luonnolliseksi kiinnostuksen kohteeksi ja kunniatehtäväksi (N2–N7).

Toisaalta tilanne nähtiin epätasa-arvoisena, sillä esimerkiksi luonnontieteiden opettajille maksetaan palkkaa tuntikehykseen merkatuista demotunneista. Haastateltavat kokivat epäreiluksi, että osa aineenopettajista saa korvausta opetustyöajan ulkopuolella tehtävästä valmistelutyöstä (N3; N4; N6; N7; N8). Historian ja yhteiskuntaopin opettajille ei vastaavasta makseta, vaikka normiohjaavat POPS14 ja osa paikallisista opetussuunnitelmista ohjeistavat paikallishistorian opetukseen. Erityisen kuormittavaksi paikallishistorian opetukseen liittyvän taustatiedon hankkimisen kokivat ne opettajat, jotka olivat urallaan työskennelleet itselleen vieraalla paikkakunnalla (N1; N3; N4; N6; N8).

Aikaisempina vuosikymmeninä koulujen sidosryhmät, kuten kotiseutuyhdistykset, tarjosivat opettajille oppaita paikallishistorian opetukseen (Rantala 2010). Haastateltavani toivoivat Oulun ja Lapin yliopistoilta, kuntien kulttuuritoimilta ja esimerkiksi Lapin liitolta aktiivisempaa otetta paikallishistoriaa käsittelevien opetusmateriaalien tarjoamisessa (N7; N8).

N3 koki oppikirjan tekijöiden unohtaneen, millainen maa Suomi on. Hänen mielestään tämä näkyi esimerkiksi siinä, että Itä-Lapin erittäin ratkaisevia talvisodan taisteluita ei koskaan mainita oppikirjoissa. Hän esitti pyynnön, *että ei unohettais tätä Lappia* (N3). Osa opettajista toivoi, että paikallishistorian opetusta tukeva materiaali sisällytettäisiin suoraan oppikirjoihin, vaikka ymmärsivät kustantajien realiteetit opetusmateriaalien painamisessa ja tuottamisessa (N1; N4; N6). Yksi

haastateltavista koki, että oppikirjat on kirjoitettu Kehä III:n sisäpuolelle ja Uudellemaalle (N6). Etelä-Suomen historian korostaminen näkyi hänen mukaansa siinä, että kirjoissa painotetaan kaupunkilaiselämää, vaikka Pohjois-Suomessa olisi tärkeämpää korostaa talonpoikaista elämäntapaa. Hän koki turhaksi opettaa Lapissa aatelisten säätyläiselämää, koska lähin aatelineen löytyi todennäköisimmin kaukaa Oulun eteläpuolelta (N6).

Haastateltavieni taustoilla oli merkittävä vaikutus paikallishistoriaan liittyvän tiedonhankintatyön määrään. Lähdeaineistoni mukaan ne opettajat, jotka opettivat kotipaikkakunnallaan, kokivat paikallishistorian opettamisen helpommaksi verrattuna niihin opettajiin, jotka työskentelivät synnyinseutunsa ulkopuolella. Spatiaalinen sosiaalisuus, joka viittaa ihmisen kykyyn oppia ja muodostaa yhteyksiä ympäristöönsä paikkatietoisuuden kautta (katso esimerkiksi Rinne 2019, 53–54), helpotti selvästi haastateltavieni työtä. Tällä syntymästä saakka kerrytetyllä tiedolla kotiseutunsa maantieteestä ja menneisyydestä opettajat pystyivät auttamaan oppilaita muodostamaan henkilökohtaisen yhteyden paikallishistoriaan. Tämä auttoi oppilaita ymmärtämään paremmin, miten ympäristö ja tila vaikuttavat yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja kulttuuriseen identiteettiin (N2–N7). Näillä opettajilla paikallisuus oli jatkuvasti läsnä opetuksessa käsiteltävistä aiheista riippumatta.

Miten paikallinen opetussuunnitelma tukee historian opettajien työtä Lapissa?

Enemmistö haastateltavistani piti paikallista opetussuunnitelmaa tärkeämpänä työtään ohjaavana hallinnollisena asiakirjana kuin POPS14:ää (N1–N6; N8). Aktiivisena työkaluna paikallista opetussuunnitelmaa ei kuitenkaan käytetty.

No sanotaanko sitten, että minä en ole ops-orja. – Pakkohan ne asiat on mun tietysti opettaa, mitä pitää opettaa, se on päivän selvä juttu, mutta ops-orja en ole. (N5)

Yksi haastateltava kertoi, että ei voinut käyttää paikallista opetussuunnitelmaa arkityössään apuna. Tämä johtui siitä, että kunnassa oli siirrytty kurssimuotoisesta opetuksesta takaisin perinteiseen vuosiviikkotuntijärjestelmään. Paikallista

opetussuunnitelmaa ei kuitenkaan ollut päivitetty vastaamaan tätä muutosta (N7).

N7 maininta siitä, että paikallinen opetussuunnitelma on ”puuta heinää”, viittaa siihen, että suunnitelma ei ole vain vanhentunut, vaan mahdollisesti alun perin laadittu ilman riittävää syvällistä ymmärrystä siitä, miten historiaa tulisi opettaa nykyaikaisessa kouluympäristössä. Tämä herättää kysymyksiä siitä, millaisia oletuksia ja arvoja opetussuunnitelmat kantavat ja kuinka ne vaikuttavat opetuksen laatuun. Opettajan päätös luoda oma ”sapluuna” historian opetukseen kuvastaa aktiivista pyrkimystä vastata oppilaiden tarpeisiin paremmin kuin vanhentunut opetussuunnitelma mahdollistaisi. Tulkitsen tämän tapauksen heijastavan laajempia haasteita koulujärjestelmässämme, jossa opettajat joutuvat sopeutumaan nopeasti muuttuviin olosuhteisiin ilman ylempien tahojen riittävää tukea. Se haastaa koulutuksenjärjestäjiä pohtimaan, kuinka opetussuunnitelmaprosesseja voitaisiin kehittää joustavammiksi ja kuinka opettajien ääntä voitaisiin paremmin kuulla ja hyödyntää hallinnollisten ohjaustekstien laadinnassa.

Viisi haastateltavaa oli ollut aikaisemmin mukana laatimassa joko nykyisin käytössään olevaa tai aikaisempaa vuoden 2004 paikallista opetussuunnitelmaa. Tämä laadintatyö oli koettu lähdeaineistoni mukaan yksinäisenä, haastavana, epäselvänä ja palkattoman työn tekemisenä (N2; N5; N6; N8). Laadintatyö oli myös aiheuttanut riitaa kollegoiden välillä esimerkiksi siinä, mitä kullakin vuosiluokka-asteella tulisi opettaa (N5).

Lähdeaineistossani kuvaillut kokemukset osoittavat, miten opettajat joutuivat ottamaan vastuun paikallisen opetussuunnitelman kehittämisestä usein ilman riittäviä resursseja tai korvausta. Jännite institutionaalisten vaatimusten ja todellisuudessa tarjolla olevien resurssien välillä heijastaa laajempaa ongelmaa opetuslalla, jossa opettajilta odotetaan yhä enemmän työpanosta ilman riittäväksi koettua tukea tai tunnustusta.

Paikallisten opetussuunnitelmatekstien laadinta oli ollut monimutkaista ja usein kuormittavaa (N2; N5; N6; N8). Haasteet näkyivät erityisesti pienissä kouluyhteisöissä, joissa resurssit olivat olleet rajalliset. Vähemmän aikaa historian opettajina toimineilla haastateltavillani ei ollut tietoa siitä, millainen prosessi uuden opetussuunnitelman laatiminen on valtakunnallisella tai paikallisella tasolla. Suomalaisessa opetussuunnitelmaprosesseissa luotetaan siihen, että opettajat ovat

koulutuksessaan oppineet laatimaan opetussuunnitelmia ja soveltamaan niitä käytäntöön (Vitikka, Salminen & Annevirta 2014). Lähdeaineistoni perusteella oletamus ei kuitenkaan pitänyt ainakaan historian aineenopettajilla.

Koulutuksenjärjestäjät kuitenkin odottavat opettajien kirjoittavan opetuksen ohjaustekstejä paitsi omaan oppiaineeseensa myös vieraisiin oppiaineisiin. Esimerkiksi N6 oli joutunut laatimaan opetussuunnitelmatekstin useisiin oppiaineisiin, joihin hänellä ei ollut pätevyyttä. Tämä herättää kysymyksen paikallisten opetussuunnitelmien käytettävyydestä silloin, kun ne on laatinut oppiaineeseen epäpätevä opettaja. Kysymys haastaa myös pohtimaan, miten opettajien ammatillista autonomiaa ja asiantuntemusta voitaisiin paremmin hyödyntää opetussuunnitelmia kehitettäessä.

Toiveita tuleville opetussuunnitelmille

Tutkimuksen ”Opetussuunnitelma kansallisena ja paikallisena ohjausvälineenä” (Vitikka, Salminen & Annevirta 2014) mukaan paikallisen opetussuunnitelman laatimisprosessi voi onnistuessaan rikastuttaa kouluyhteisöä ja vahvistaa opettajien sitoutumista uuden opetussuunnitelman toteuttamiseen. Se vaatisi kuitenkin selkeää ymmärrystä opetussuunnitelman periaatteista, mikä lähdeaineistoni pohjalta näyttää historian oppiaineessa jääneen viimeisellä opetussuunnitelma-kierröksellä epäselväksi. Myös paikallisten opetussuunnitelmaprosessien johtamisessa on ollut haasteita. N2:n mukaan heidän opetussuunnitelmaprosessiaan johtanut henkilö ei ollut ymmärtänyt opetussuunnitelman laatimisesta mitään. Työ oli onnistunut vasta, kun johtaja oli jättäytynyt taka-alalle. Osalle haastateltavistani oli opetussuunnitelmatekstejä kirjoittaessaan ollut vaikeaa hahmottaa merkityseroa historian sisältöjen ja tavoitteiden välillä. Epäselvyyttä oli aiheuttanut myös kysymys siitä, mihin kohtaan paikalliset painotukset tulisi kirjata opetussuunnitelmatekstissä (esimerkiksi N6; N8). Edellä mainitut ongelmat näkyvät Lapin alueella perusopetuksen historian opetussuunnitelmissa vaihtelevina paikallishistorian kirjaamistapoina tai jopa paikallisten painotusten puuttumisena (Nampajärvi 2024).

Jos perusteita ei tunneta hyvin tai niihin liittyy epäselvyyksiä, on vaarana, että suunnitelman laatiminen jää irralliseksi. Tällöin sitoutumista ei saavuteta odotetulla tavalla eikä opetussuunnitelma tue opettajia heidän työssään. Lähdeai-

neistossani ongelmana koettiin myös paikalliset opetussuunnitelmat, joiden laatimiseen ei itse ollut päästy mukaan (N3; N4; N8). Nämä ohjaustekstit saattoivat näyttäytyä vieraana niiden käyttäjälle.

Opettajat peräänkuuluttivat opetussuunnitelmilta sellaista ohjeistusta, joka mahdollistaisi paikallishistorian joustavan opettamisen. He toivoivat, että paikallisissa opetussuunnitelmissa olisi selkeitä ohjeistuksia ja valmiita aloituspisteitä, joiden kautta myös paikkakunnalle saapuvat uudet opettajat voisivat paremmin hahmottaa lähiseudun merkittävimmät historian tapahtumat (N3; N5; N6). POP-S14:ssä käytetyn ”soveltuviin osiin” -termin tulkinnanvaraisuus sai osakseen kritiikkiä, mikä voi liittyä opettajien historiankäsitysten laajuuteen ja avoimuuteen. Haastateltavat kyseenalaistivat opetussuunnitelmien liiallista tarkkuutta, koska liian yksityiskohtaiset ohjeet saattaisivat asettaa kohtuuttomat vaatimukset uusille opettajille, joilla ei välttämättä ole hallussaan alueellista taustatietoa (N5; N5; N6; N7).

Yksi opettajien esiintuoma näkökulma liittyi historian metodisiin kysymyksiin ja erityisesti lähdekritiikkiin. Osa haastateltavista ilmaisi huolen historianopetuksen laadukkaasta toteutumisesta (N8; N4). Opettajat viittasivat huoleen niistä opettajista, joilla ei ollut takanaan historian pääaineopintoja ja joilla ei välttämättä näin ollen ole riittäviä edellytyksiä soveltaa historiantutkimuksen metodeja opetuksessa. Erityisesti N8 näki historian kehittyvänä tieteenalana, jossa keskeistä on harjoittaa lähdekritiikkiä ja mahdollistaa oppilaille kumulatiivinen historiatiedon kehittyminen. Haastateltavan esittämä näkemys kuvastaa historiakäsitystä, jossa historia ymmärretään jatkuvana tulkintaprosessina ja jossa opettajalta edellytetään osaamista historiallisten aineistojen tulkintaan ja luotettavuuden arviointiin. Hänen mukaansa riittävällä historiatieteen hallinnalla on vaikutusta siihen, että opettaja voi täyttää vaativan roolinsa paikallishistorian tulkitsijana ja historiakäsitysten välittäjänä.

Historiakäsitysten näkökulmasta tarkasteltuna haastatteluista kävi ilmi, että paikallishistorialla on moninaisia merkityksiä opetuksessa. Lähialueen historialla koettiin olevan merkitystä oppilaiden henkilökohtaisten identiteettien rakentajana ja paikallishistorian opetuksessa toivottiin säilytettävän pedagoginen vapaus, mutta samalla korostettiin metodologista osaamista osana historianopetusta (N1–N8). Analyysini mukaan edellä mainitut seikat kuvastavat opettajien ymmärrystä

siitä, mitä paikallishistorian opetus voi tarjota oppilaille ja millä tavoin opettajien omat subjektiiviset historiakäsitykset voivat vaikuttaa opetukseen.

Johtopäätökset

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, miten opettajat näkevät paikallishistorian roolin osana historian opetusta ja miten he soveltavat sitä käytännössä POPS14:n ja paikallisten opetussuunnitelmien antamissa ohjeissa. Haastatteluaineiston pohjalta ilmeni, että opettajat pitivät paikallishistorian opetusta merkityksellisenä ja tärkeänä osana työtään. Heidän mielestään se lisää oppilaiden motivaatiota ja ymmärrystä sekä tukee näiden henkilökohtaista identiteettiä. Paikallishistorian sisällyttämistä opetukseen vaikeuttivat epäselvät tai puutteelliset paikalliset opetussuunnitelmat sekä oppimateriaalit, joissa pohjoista näkökulmaa ei ollut huomioitu.

Erityisesti POPS14:n suositus paikallishistorian soveltamisesta opetuksessa ei haastatteluaineistoni perusteella aina toteudu käytännössä, mikä heijastaa haasteita opetussuunnitelmien jalkauttamisessa: Opettajien omat historiakäsitykset, kiinnostus ja asiantuntemus näyttävät vaikuttavan suuresti siihen, miten he sisällyttävät paikallishistoriaa opetukseensa. Haastateltavat kaipasivat täydennyskoulutusta paikallishistorian opettamiseen ja selkeämpiä ohjeita opetussuunnitelmien laadintaan. Lisäksi toivottiin valmiita materiaaleja ja ohjeistusta, miten lähialueen historia huomioidaan opetuksessa. Näin voitaisiin tukea opettajia, joilla ei ole riittävän vahvaa taustaa historian pääaineopinnoista tai jotka eivät koe sidettään lähialueen historiaan kovin vahvaksi.

On tärkeää huomioida, että tämän tutkimuksen haastatteluihin osallistuivat todennäköisesti erityisesti ne opettajat, jotka ovat aktiivisia paikallishistorian harrastajia ja kiinnostuneita oppiaineensa kehittämisestä. Vapaaehtoiseen haastattelukutsuun vastaaminen saattoi jättää tutkimuksen ulkopuolelle ne opettajat, jotka kokevat itsensä epävarmoiksi tai ovat passiivisempia paikallishistorian opetuksessa. Tutkimustuloksia tarkasteltaessa on hyvä tiedostaa, että tutkimuksen lähestymistapa on voinut kannustaa opettajia korostamaan omaa aktiivisuuttaan. On huomionarvoista, että viisi haastateltavaa harrastaa aktiivisesti paikallishistoriaa ja että heillä on laaja tietämys Lapin historiasta. Se voi näkyä haastatteluai-

neistossani siten, että opettajan omat kiinnostuksen kohteet ja historiakäsitykset saattavat voimakkaastikin heijastua heidän opetustapoihinsa.

Lähdeaineistoni analyysi viittaa siihen, että opetussuunnitelmien kehittämisessä ja kustantajien tarjoamissa oppimateriaaleissa pitäisi huomioida paremmin paikallishistorian opettamista. Käytännössä se edellyttäisi, että paikallisiin opetussuunnitelmiin sisällytettäisiin ohjeet siitä, miten paikallishistoriaa voidaan liittää osaksi laajempia historiallisia teemoja ja opetuskokonaisuuksia. Näin autettaisiin opettajia ymmärtämään, miten paikallishistoriaa voidaan käyttää esimerkiksi kansallisen tai globaalin historian kontekstualisoimiseen ja opetuksen konkretisoimiseen.

Paikallishistorian opetuksen tukemiseksi voisi olla hyödyllistä muuttaa kuudennen luokan nivelvaiheen ja päättöarvioinnin kriteereitä siten, että ne huomioisivat lähialueen menneisyyden aiheiden opetuksen. Lähdeaineistoni mukaan arviointikriteereitä muuttamalla pystyttäisiin historianopetuksessa ohjaamaan sisältöjen valintaa paikallisempaan suuntaan. Arvioinneissa voitaisiin esimerkiksi mitata oppilaiden kykyä soveltaa historiallista ajattelua paikalliseen kontekstiin. Näin kannustettaisiin opettajia sisällyttämään paikallishistoriaa osaksi opetustaan ja arvioimaan oppilaiden osaamista monipuolisesti. Nämä ehdotukset saattaisivat auttaa kehittämään opetussuunnitelmia, jotka tunnistavat ja hyödyntävät paikallishistorian opetuksen potentiaalin osana laajempaa historiallista ymmärrystä ja kulttuurista osaamista.

Lähteet

- Ahonen, S. (1998). *Historiaton sukupolvi?: Historian vastaanotto ja historiallisen identiteetin rakentuminen 1990-luvun nuorison keskuudessa*. Suomen Historiallinen Seura.
- Apple, M. W. (2013). *Knowledge, power, and education: The selected works of Michael W. Apple*. Routledge.
- Asunmaa, M. (1994). Pohjois-Suomi kouluopetuksessa. *Kaltio: pohjoissuomalainen aikakauslehti*, 50, 68–72.

- van den Berg, M. (2007). *Yksi historia monimutkaistuvassa maailmassa: Historian olemus ja historian suuret kertomukset luokanopettajaopiskelijoiden historiatietoisuudessa*. Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Gadamer, H.-G., & Nikander, I. (2004). *Hermeneutiikka: Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Vastapaino.
- Hakoköngäs, E., Sakki, I., Pirttilä-Backman, A., Kello, K., & Salapuro, H. (2019). Arkaluontoiset ja marginalisoidut aiheet Suomen historian opetuksessa. *Kasvatus & Aika*, 13(4), 36–52. <https://doi.org/10.33350/ka.69060>
- Hannu, S. (2022). Kulttuurihistoria merkitysten tutkimuksena. Teoksessa R. Mähkä, M. Ahonen, N. Heikkilä, S. Ollitervo, & M. Räsänen (toim.), *Kulttuurihistorian tutkimus: Lähteistä menetelmiin ja tulkintaan*. Kulttuurihistorian seura.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2009). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö* (4. uud. p.). Gaudeamus.
- Immonen, K. (1996). *Historian läsnäolo*. Turun yliopisto, Kulttuurihistoria.
- Kalela, J. (2001). Historiantutkimus ja jokapäiväinen historia. Teoksessa J. Kalela & I. Lindroos (toim.), *Jokapäiväinen historia*, 11–25. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kivimäki, V. (2018). Sodanjälkeisiä hiljaisuuksia. Teoksessa M. Tuominen & M. Löfgren (toim.), *Lappi palaa sodasta: Mielen hiljainen jälleenrakennus*, 34–57. Vastapaino.
- Kontio, R. (1999). ”Puolivälinilmiöitä” Pohjoiskalotin kirjallisuudessa. Teoksessa M. Tuominen, S. Tuulentie, V. Lehtola, & M. Autti (toim.), *Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit: Osa 2, Tunturista tupaan*, 159–171. Lapin yliopisto.
- Kulju, M. (2013). *Lapin sota 1944–1945*. Gummerus.
- Lehtola, V.-P. (2016). Saamelaiset ja sota. Teoksessa M. Kaartinen, H. Salmi, M. Tuominen, & H. Koivisto (toim.), *Maamme: Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria*, 208–209. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Marti, A. (2024). Kerronnalliset malliskeemat lukiolaisten toista maailmansotaa koskeissa historiakäsityksissä. *Historiallinen Aikakauskirja*, 122(1), 47–62. <https://doi.org/10.54331/haik.120544>
- Nampajärvi, N. (2024). Paikallishistorian asema Lapin maakunnan historian opetussuunnitelmissa. *Historiallinen Aikakauskirja*, 122(3), 274–287.
- Ollitervo, S. (2012). Filosofinen hermeneutiikka ja kulttuurihistoria. Teoksessa A. Nivala & R. Mähkä (toim.), *Tulkinnan polkuja: Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*, 193–221. K&H.
- Opetushallitus. (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. Opetushallitus.

- Paasi, A. (1998). Koulutus kansallisena projektina: ”Me” ja ”muut” suomalaisissa maantiedon oppikirjoissa. Teoksessa P. Alasuutari & P. Ruuska (toim.), *Elävänä Euroopassa: Muuttuva suomalainen identiteetti*, 215–250. Vastapaino.
- Rantala, J., & Ahonen, S. (2015). *Ajan merkit: Historian käyttö ja opetus*. Gaudeamus.
- Rantala, J. (2010). Paikallishistoria ja historianopetus. Teoksessa R. Alapuro, L. Kolbe, S. Nyström, M. Peltonen, P. Pulma, J. Rantala, & K. Teräs (toim.), *Kaikella on paikkansa: Uuden paikallishistorian suuntaviivoja*, 217–218. Vastapaino.
- Rinne, E. (2019). *(Moni)kulttuurinen maailmankuva ja kuulumisen politiikka suomalaisissa peruskoulun oppikirjoissa ja nuorten kokemuksissa* (Väitöskirja). Tampereen yliopisto.
- Rüsen, J. (2012a). Tradition: A principle of historical sense-generation and its logic and effect in historical culture. *History and Theory*, 51(4), 45–59. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2303.2012.00646.x>
- Rüsen, J. (2012b). Historical consciousness: Narrative structure, moral function, and ontogenetic development. Teoksessa P. Seixas (toim.), *Theorizing historical consciousness*, 71–73. University of Toronto Press.
- Saarinen, S. (2005). ”On sovelias ikeeni ja keveä on kuormani”: Naispastoreiden kokemuksia pappeudesta Oulun hiippakunnassa 1980-luvulta 2000-luvun alkuun (Väitöskirja). Lapin yliopisto.
- Satokangas, R. (2010). Pohjoinen paikallishistoria – poikkeusko? Teoksessa R. Alapuro, L. Kolbe, S. Nyström, M. Peltonen, P. Pulma, J. Rantala, & K. Teräs (toim.), *Kaikella on paikkansa: Uuden paikallishistorian suuntaviivoja*, 197–200. Vastapaino.
- Seixas, P. (2012). Introduction. Teoksessa P. Seixas (toim.), *Theorizing historical consciousness*, 66–71. University of Toronto Press.
- Torsti, P. (2012). *Suomalaiset ja historia*. Gaudeamus.
- Tuominen, M., & Löfgren, M. (2018). Taidetta ja kulttuuria Lapin rauhassa. Teoksessa M. Tuominen & M. Löfgren (toim.), *Lappi palaa sodasta: Mielen hiljainen jälleenrakennus*, 25–33. Vastapaino.
- Tuominen, M. (2010). Missä maanpiiri päättyy? Pohjoisen kulttuurihistorian paikat ja haasteet. Teoksessa H. Rantala & S. Ollitervo (toim.), *Kulttuurihistoriallinen katse*, 309–337. K&H / Turun yliopisto, Kulttuurihistoria.
- Vitikka, E., & Rissanen, M. (2019). Opetussuunnitelma kansallisena ja paikallisena ohjausvälineenä. Teoksessa T. Autio, L. Hakala, & T. Kujala (toim.), *Siirtymiä ja ajan merkkejä koulutuksessa: Opetussuunnitelmatutkimuksen näkökulmia*, 22–245. Tampere University Press.

Vitikka, E., Salminen, J., & Annevirta, T. (2014). *Opetussuunnitelma opettajankoulutuksessa: Kirjoitettujen opetussuunnitelmien kirjavuus*. Tilannekatsaus marraskuu 2014, 36.